

„Постало је скоро аксиомом да глобална економска интеграција – посебно интеграција финансијских тржишта – озбиљно ограничава способност држава да воде аутономну макроекономску политику. У свету високе мобилности капитала, било која нација која исувише искаче из оквира жеља међународне валуте и тржишта капитала бива сместа кажњена њима.“ Овај цитат, преузет из релативно нове књиге једног америчког професора политичке економије, прецизно описује међународну околност под којом се данас налазе националне привреде и њихови финансијски системи, и оставља нас без имало илузија у којој је мери неолиберална економска политика вршила и још увек врши утицај на националне владе и њихове економске програме. Главне полуге спровођења либерализације економских политика јесу давање подстрека тржишним силама кроз приватизацију, дерегулацију и уопште смањивање економских интервенција државе.

Уједињење националних тржишта у једно светско тржиште, што је најбоља дефиниција глобализације, не утиче само на макроекономску политику једне државе, већ врши притисак на све нивое економске активности; директно утиче на организацију и производне стратегије предузећа, тј, задире у саму структуру националних привреда. Цео овај процес одвија се под ореолом демократије коју је славном учинила Америка у 20. веку. Усисавање домаће привреде у глобалне светске токове доказ је економских слобода које уживају појединци датог друштва, заједно са прегрштом других, које гарантују њихово лично достојанство итд. Међутим, шта ако је демократија изиграна у Америци? Шта ако под старим облицима моћи трају нови? Колика је њихова моћ? Да ли је та моћ легитимна? То су питања за овај и будуће текстове.

Пре него што кренем даље, морам да напоменем да бих волео да се овај текст пре схвати као новински и заснован на интуитивној анализи, него као тумачење огромне емпиријске грађе која је аутору недоступна и која захтева озбиљну научну анализу. То што овај рад, у том смислу није научан, не сматрам нечим што би требало да ме спречи у изношењу свог става, јер ми се чини да су укупна методологија рада на истраживању узрока богатстава и њиховог рангирања потпуно промашени и да дају лажну слику о структури светског богатства. Дакле, не морамо исувуше марити за Форбсову листу најбогатијих или за званичне државне статистике привредних кретања, ако нам ти подаци не омогућују никакав даљи аналитички рад и ако нисмо у стању да на основу њих изведемо дубље закључке.

Макс Вебер, вероватно први, показао је да владајући системи вредности једног друштва, макар у одређеној мери, (наравно, уколико нису само јавно прокламовани или лицемерно прихваћени), јесу независан и стваралачки чинилац његовог економског развоја (што је, наравно, посредна критика „вулгарног марксизма“, како га је хајделбершки професор називао). Ми смо кренули интуитивно (али, и историјски), да трагамо за оним вредностима које су могле да учине модеран развој капитализма тако различит у различитим друштвима. Резултати су следећи:

Сада морамо прећи на мало познату разлику капиталистичких система, који се могу поделити на координисане капиталистичке системе и либералне капиталистичке системе; она, у крајњој инстанци, почива на врсти и обиму деловања државе у привреди.

За „координисане“ тржишне привреде својствен је висок степен координације између фирми и способност за њихово удружено деловање.

Претпоставка овакве координације јесте снажна и широко укоренења национална свест, јер се овакво координисање привредне активности и солидарисање једних привредних субјеката са другима, врши једино и само по диктату националног интереса. Ова врста координације у привреди само је подврста једне шире солидарности у којој учествује цело друштво са свим својим подсистемима и друштвеним групама које га чине. Таква врста солидарности између иначе супротстављених друштвених група као што су радници и капиталисти, или банкари, по претпоставци у својству повериоца, и фирми, у својству дужника, може се рационално објаснити само ако се узме претпоставка да они у таквим случајевима наступају са свешћу да их удружује један виши интерес од њиховог сопственог. Стога, када као најуспешније примере оваквог типа капитализма наведемо Немачку и Јапан, ако смо и најповршније упознати са културама тих двају народа, нећемо бити нимало изненађени.

Други тип представљају либералне привреде у којима је присутан далеко мањи степен друштвене, тиме и економске солидарности, него у координисаним привредним системима. Таквим слободним и индивидуалистичким привредама својствен је низак степен координације и удруженог деловања међу привредним субјектима. Ту нема примера да је једна фирма са вишком капитала купила акције друге, тренутно посрнуле фирме, која има статус предузећа од националног значаја, да би се избегло оно што се у привреди назива „непријатељским преузимањем“. Наравно, и у либералним привредама користи се тај појам, али он ту нема националну, већ тржишну конотацију. Слобода коју овакви системи дају појединцима, па и економске слободе које важе у таквим системима слободног тржишта, у извесном смислу јесу ефикаснији, јер ниједан члан система није одговоран, морално ни економски, за било којег другог члана истог система, и то управо стога, јер је сваком дата слобода са којом иде и одговорност за сопствени (и економски и социјални) положај у датом систему. Етички систем који појединцу даје слободу, савршено је уклопив са економским интересима енглеске аристократије или њеног финансијског корелатива на америчком континенту. У Америци солидарности није могло бити због конгломерата нација досељеника, у Енглеској због економске и политичке доминације енглеске аристократије.

Модел либералног капитализма најбоље представљају Сједињене Државе и Велика Британија. У том смислу ова друштва јесу у већој мери демократска, јер су истинска начела демократије и слободе, у суштинској супротности са истинским начелима економског живота, коме је иманентан хијерархијски модел управљања, тј, привреда „тражи“ сет институција који би руководили њеним развојем. Уствари, ова разлика је само привидна, јер су англосаксонска друштва нису мање хијерархијска (што значи, нису више демократска), већ је хијерархијска вертикала спроведена по другим критеријумима, до ње се дошло у другим историјским условима и под другачијим политичким приликама. Исцрпан опис процеса настајања националних хијерархијских система, свакако би био резултат вредан труда уложеног у њега, али ми то нисмо у стању да учинимо. Највише што можемо да учинимо је да укажемо да функционисање тих друштава није обезбеђено слободама појединца. Штавише, слободе које грађани у тим друштвима уживају, углавном су јалове, тј, друштвено непродуктивне и њихова је главна врлина што

тренутно не носе никакву политичку опасност по владајући слој. На врху хијерархије моћи тих друштава није држава и концентрисан државни и друштвени капитал, већ су то приватни капитал и приватне интересне групе.

Имамо пример америчких Федералних резерви, које поседују врховну монетарну власт у земљи, дакле врше све функције централне банке, а која је у приватном власништву. Чувеним Законом из 1913. године који је потписао Вудро Вилсон, 12 великих приватних банака поделило је колач укупне и неконтролисане (од стране било ког другог државног органа, у име независности ЦБ) монетарне власти. Од тада, тих 12 банака издаје новац, лимитира ликвидност банака и привреде, контролише новчану масу и врши све друге битне функције централне банке, без икакве званичне државне контроле. Конгрес нема права да захтева било какву ревизију њиховог пословања.

Како свака хијерархија спутава слободу оних појединаца који јој припадају, јер морају да се повинују правилима која важе унутар тих хијерархијских система, разлика у погледу слободе појединца излази тривијална. Чак се може извести, наизглед, парадоксалан закључак, да што је више слободе зајемчено уставом, то друштво је, можда, у већој мери тоталитарно, јер чак ни највећи степен политичких слобода не представља претњу за хијерархију политичке и економске моћи. Ко је вичнији злоупотреби моћи која се концентрише у врху хијерархијских система, држава или приватне групе, питање је на које овде не морамо тражити одговор. Треба рећи истину да, услед хорора прошлости, концентрисана моћ у рукама државе изгледа страшније, међутим, то је само релативна историјска перспектива. Дакле, не значи да се нешто слично не може поновити, само са другим актерима на врху хијерархије моћи. Битна разлика је у следећем: државна моћ, ма како велика и страшна, јесте јавна, док је приватна моћ анонимна, тј, није подложна друштвеној верификацији и самим тим ју је теже детектовати. Корисници државне моћи бивају бирани и у принципу су смењиви, било на изборима или у револуцијама.

Приватна моћ конституише се кроз процес овладавања ресурсима, а закони о наследству и неприкосновености приватне својине обезбеђују већ насталим богатствима континуитет и стављају их ван домашаја неког новог концепта друштвене правде и расподеле. То значи да би било каква промена садашњег стања светске расподеле богатстава, морала да почне од промене друштвеног уговора и устава, који важе у западним друштвима. Колико смо од тога далеко, процените сами.